

**MATEMATICKO-FYZIKÁLNÍ
FAKULTA**
Univerzita Karlova

SEMINÁRNÍ PRÁCE

Bc. Kateřina Tetalová

Podpora nadaných žáků v Maďarsku

Katedra didaktiky fyziky

FMUPN

Praha 2023

Obsah

Úvod	2
1 Maďarský vzdělávací systém	3
2 Státní systém podpory nadaných žáků	4
3 Reálné zkušenosti péče o nadané	6
4 Zajímavosti	7
Závěr	8
Seznam použité literatury	9

Úvod

Problematika nadaných žáků je dle mého názoru poslední dobou velkým tématem nejen v pedagogickém světě. Zatímco v některých státech je již pro nadané žáky vytvořený funkční systém podpory, v jiných, jako např. u nás v České republice, zatím podpora nadaných žáků pokulhává.

Pro některé z nás stále zůstává otázkou, zda je vůbec nutné se nadaným žákům nějak speciálně věnovat. Někteří zastávají názor, že by se ke všem dětem mělo přistupovat stejně, další chtějí nadaným žákům věnovat více pozornosti než „nenadaným“. Já si myslím, že je určitě potřeba specifickému nadání žáků věnovat pozornost. Nadaní žáci jsou přínosem pro celou společnost nejen ve vědě a v široké škále profesí, ale i v sociálních vztazích. Nejdůležitější je dle mého názoru individuální přístup ke každému nadanému žákovi. Zatímco některým nadaným může vyhovovat „pouze“ doplňkové učivo v klasické základní škole a mimoškolní aktivity, jiným může být příjemnější např. docházení do speciální školy.

Přijde mi zajímavé pohlédnout do této problematiky i z perspektivy jiného státu - státu o kterém se domnívám, že má systém podpory nadaných žáků již léta funkční - Maďarska.

Cílem mé seminární práce je tedy shrnout poznatky o vzdělávání nadaných žáků v Maďarsku. Ráda bych také zhodnotila, zda se Česká republika může v něčem maďarským systémem podpory nadaných žáků inspirovat a případně jeho části implementovat i do svého systému.

1. Maďarský vzdělávací systém

Počátky maďarského vzdělávacího systému sahají již do 10. století, kdy v zemi začaly vznikat klášterní a farní školy. První univerzita vznikla v Pešti ve stejném období jako v Praze, Vídni a Krakově, tedy ve 14. století. V roce 1465 založil také Matyáš Korvín Akademii Istropolitánu v dnešní Bratislavě. Největší zlom pro vzdělávací politiku nastal v 18. století, kdy Marie Terezie zavedla povinnou školní docházku. Historie maďarského školství se dělí do třech hlavních období - meziválečné, socialistické a po převratu. V době po převratu školství prošlo několika reformami přibližujícími Maďarsko Západní Evropě, na které stále navazují další nové reformy. [1]

V současné době je maďarský vzdělávací systém převážně veřejný a dohlížejí na něj Ministerstvo vnitra a Ministerstvo kultury a inovací. Za vzdělávání dospělých je zodpovědné Ministerstvo technologií a průmyslu. Od roku 2013 v Maďarsku existuje celostátní orgán, centrum Klebelsberg, který koordinuje chod veřejných vzdělávacích institucí (ale například správa mateřských škol je úkolem obce). [2]

Vzdělávací systém je členěn do několika úrovní dle mezinárodního programu ISCED. Účast ve vzdělávacím procesu je pak pro každé dítě povinná ve věku od 3 do 16ti let.

Na úrovni ISCED 0 navštěvuje dítě ve věku 3 až 6 let povinnou předškolní docházku. V 6 letech pak nastupuje na základní školu, kterou obvykle navštěvuje 8 let. Úrovni ISCED 1 odpovídají první 4 roky základního vzdělávání, úrovni ISCED 2 druhé 4 roky. Zpravidla tedy žák opouští základní školu ve 14 letech a následuje jeho střední vzdělávání odpovídající úrovni ISCED 3. To zahrnuje čtyři tradiční typy škol zaměřené na různé akademické úrovně. Všeobecné gymnázium přijímá nejnadanější žáky a připravuje je na vysokoškolské studium. Na gymnázium může zároveň dítě ze základního vzdělávání přejít i ve svých 10ti či 12ti letech. Střední odborné školy jsou zaměřené na určitý obor a zakončené maturitou. Žáci technických škol se mohou rozhodnout, zda školu ukončí maturitou a budou pokračovat do dalšího stupně vzdělávání či získáním výučního listu. Odborná učiliště pak připravují žáky na získání výučního listu a nástup do práce. Systém je částečně flexibilní a existují mosty mezi jednotlivými typy škol. Například žákům, kteří ukončí technickou školu získáním výučního listu, je umožněno v rámci dvouleté nástavby odpovídající úrovni ISCED 4 získat i maturitu. Posledním stupněm vzdělávání jsou vysoké školy zahrnující úrovně ISCED 5, 6 a 7. [2]

Vysoké školy jsou v Maďarsku převážně státní a studenti dle referenda z roku 2008 nemusí platit školné. Obecnou podmínkou pro přijetí na vysokou školu je získání maturity. [3] Student může na vysoké škole získat bakalářský, magisterský i doktorský titul. Velkou tradicí je na maďarských univerzitách vyučování v němčině a angličtině. Díky tomu se univerzity těší velkému počtu výměnných studentů v rámci partnerských dohod s jinými univerzitami. [2]

2. Státní systém podpory nadaných žáků

Obsah výuky a učení v maďarských školách se od roku 2000 řídí třístupňovou úpravou učebních osnov.

Ústředním a nejvyšším povinným předpisem je Národní základní kurikulum, prohlášené za "základní dokument upravující maďarské školní vzdělávání". Poskytuje ideově-teoreticko-filosofické základy pro hlavní oblasti znalostí, které mají být předávány. Kromě toho rozděluje fáze školního vzdělávání z hlediska obsahu. Má být základem pro přípravu nejen dalších stupňů učebních osnov, ale i požadavků na zkoušky či učebnic. Jak ukládá zákon o veřejném vzdělávání z roku 2011, Národní základní kurikulum je jednou za pět let revidováno na základě vyhodnocení zkušeností ve vzdělávání při jeho uplatňování. Naposledy proběhla revize v roce 2020. [2]

Střední úrovni systému jsou Rámcové vzdělávací programy, které poskytují oporu jak z hlediska učebních osnov, tak z hlediska metodiky. Vycházejí z Národního základního kurikula. Pro gymnázia jsou vypracovány samostatně.

Poslední úrovní je pak Pedagogický program školy obsahující místní učební plán a výchovně-vzdělávací program. Tento dokument je vypracován samostatně učiteli školy v souladu s vyššími stupni osnov a schvalován po konzultaci s odborníky zřizovatelem školy. [2]

Standardizace obsahu vzdělávání a mobilita žáků mezi školami jsou zaručeny Národním základním kurikulem v 1. - 12. ročníku. Národní základní kurikulum zároveň obsahuje zásady vzdělávání žáků patřících k národnostním nebo etnickým menšinám a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. [2]

Prioritním cílem deklarovaným v Zákoně o národním veřejném vzdělávání z roku 2011 a v Zákoně o odborném vzdělávání a přípravě z roku 2019 je předcházet sociálnímu vyloučení a poskytovat podporu talentům, přičemž je kladen důraz na podporu žáků se sociálními problémy a problémy v chování. Hlavním úkolem veřejného vzdělávání je stanovení zohlednění speciálních potřeb žáků tak, aby jim byl umožněn co nejúspěšnější rozvoj podle jejich individuálních schopností. [4]

Na základě těchto zákonů je tedy v maďarských školách a školkách věnována zvláštní pozornost dětem se speciálními vzdělávacími potřebami, se sociálními problémy a problémy s učením a chováním, ale i mimořádně nadaným žákům. [2]

Významnou roli při poskytování služeb mimořádně nadaným žákům hraje instituce Pedagogické asistenční služby. Věnuje se speciálně-pedagogickému poradenství, vzdělávání a péči o nadané i jejich identifikaci a komunikaci s rodiči. V každém kraji a hlavním městě existuje jedna instituce, která se skládá z ústřední a alespoň jedné podřízené pobočky v každém okrese nebo obvodu hlavního města. [2]

V roce 2008 parlament schválil Národní program pro talentovanou mládež a dal tak na dobu 20ti let, tj. do roku 2028, možnost dlouhodobé a kontinuální pomoci všem talentovaným žákům. Hlavním cílem Národního programu pro talentovanou mládež je podpora rozvoje talentů v Maďarsku a v oblastech maďarské diaspory. Pro podporu tohoto programu byly státem vyčleněny zdroje v

rámci Národního fondu pro talenty a také zdroje z EU. Pro dohlížení na využití zdrojů bylo zřízeno Národní koordinační fórum pro talent. [2] [4]

Národní program pro talentovanou mládež si klade za cíl, aby žádný maďarský talent nebyl ztracen a jeho správou byl pověřen Ústav pro výzkum a rozvoj vzdělávání. Hlavním heslem maďarského vzdělávání nadaných žáků je „Talent je náš národní poklad.“ V duchu tohoto hesla v zemi funguje i mnoho nestátních organizací. [5]

3. Reálné zkušenosti péče o nadané

Jednou z nevládních organizací věnujících se péči o nadané žáky je Asociace maďarských organizací na podporu talentu - MATEHETSZ. Její činnost je financována Evropskou unií prostřednictvím grantového programu a také z darů. Jako součást této asociace bylo zřízeno i Národní centrum talentů, které je zodpovědné za udržování výsledků Národního programu pro talentovanou mládež.

V roce 2006 pak vznikla Národní rada pro podporu talentů, která se stará o rozvoj podpory talentů studiem národních a zahraničních příkladů, pořádáním odborných fór, vyhledáváním možností podpory, hledáním nové podpory a vývojem nových způsobů podpory talentů. Po jejím vzoru vznikají po celé zemi také Tematické a Regionální rady pro podporu talentů. [5]

V rámci Národního programu pro talentovanou mládež také bylo spuštěno několik dalších programů pro co nejlepší rozvoj podpory nadaných žáků.

V roce 2009 byl spuštěn The Hungarian Genius Program. Trval do roku 2013 a běžel pod záštitou asociace MATEHETSZ. Hlavním cílem tohoto programu bylo vytvořit tzv. Talentovou mapu Maďarska. Jde o celostátní síť organizací na podporu talentů, která by pomohla vytvořit nebo posílit vazby mezi vzdělávacími procesy a procesy podpory talentů, které jsou zahrnuty ve školách, a takovými možnostmi, které pro talentované poskytují nevládní organizace nebo i soukromé osoby. Program rovněž nabízel odborné vzdělávací kurzy pro pracovníky různých organizací na podporu talentů. Základními prvky talentové sítě jsou akreditované TalentPointy. K dnešnímu dni jich bylo založeno více než 1500 a to nejen v Maďarsku, ale i v jiných zemích, kde se soustřeďují maďarské menšiny. V rámci tohoto programu byl také každoročně organizován Den talentu a jiné slavnostní akce zaměřené na nadané a talentované lidi. [6]

Jedním z programů byl také například program Talent Bridges, který trval mezi lety 2012 a 2014. V rámci tohoto programu bylo plněno 14 dílčích projektů, které si kladly různé cíle - sledování kariéry talentů, rozvoj vztahu rodič-učitel-talent, přenos znalostí mezi regiony, pomoc znevýhodněným a talentům se speciálními vzdělávacími potřebami, budování trhu s talenty, povzbuzování vrstevnických skupin, organizace dvojic, pomoc speciálním talentům, organizace vzdělávacích kurzů, zapojení úspěšných talentů do řízení dalších talentů, "domů s maďarským talentem", posílení postavení mládeže, ofenzivní komunikace a komunikace s EU. Program Talent Bridges přinesl spoustu nového vybavení do talentových center, spojil více než 10 000 studentů, 3 000 učitelů a 2 500 rodičů, uspořádalo se mnoho workshopů, studenti mohli zdarma vycestovat na stáže a natočilo se i 36 krátkých filmů a rozhovorů s mladými talenty, které jsou ke shlédnutí online. [5]

Neposledním v řadě je také Hungarian Templeton Program. Tento program je financován Nadací sira Johna Templetona. Byl zřízen pro talentované mladé lidi ve věku 10-29 let. Cílem programu probíhajícího v roce 2017-2018 bylo především sdružit tvůrčí komunitu talentovaných lidí a připravit je tak, aby se v příštích letech stali vůdčími osobnostmi, mysliteli a podnikateli Maďarska a Evropy. [7]

4. Zajímavosti

Péče o nadané žáky je v Maďarsku velmi populárním tématem. Jedním z hesel programů pro podporu nadaných žáků je například i „Talent se může skrývat v každém z nás.“ Toto heslo hezky vystihuje definici nadaného dítěte zavedenou v legislativě Maďarska. Definice zní: „Dítě je nadané, pokud má nadprůměrné obecné nebo specifické schopnosti a vysokou úroveň tvořivosti a lze v něm vzbudit silnou motivaci a odhodlání k úkolu.“ [8]

Možná i proto také Evropské centrum pro podporu talentů sídlí právě v Budapešti - hlavním městě Maďarska. Toto centrum podporuje a koordinuje evropské akce v oblasti podpory talentů s cílem vyhledávat nadané lidi a rozvíjet jejich talent v zájmu Evropy jako celku a členských států. V rámci centra vzniká například Evropská síť na podporu talentů, která slouží jako základ pro rozvoj společnosti přátelské k talentům a účinných systémů podpory talentů na kontinentu. Dle centra je prvním krokem právě naučit se spolupracovat, sdílet informace a navazovat nové kontakty, což bez dobře propracovaných sítí nelze. [9]

Pro maďarské nadané žáky je také zřízena speciální internetová stránka tethseg.hu, na které je možno nalézt různé zajímavé odkazy, akce i materiály.

Přirozeně mě teď napadá, proč zrovna v Maďarsku systém nadaných žáků funguje a neustále se rozvíjí. Jedním z důvodů by mohlo být vlastenectví. Maďaři jsou velmi hrdý národ. Jsou hrdí na svou vlast, jazyk, kočovný původ i celé národní dějiny. Velmi ctí své předky i národní tradice. Je tedy přirozené, že mezi sebou vyhledávají jedince, kteří jsou něčím výjimeční a mohou zemi posunout vpřed. Dalším z důvodů by mohla být velká demografická krize, se kterou se země potýká. O této krizi už se dokonce začíná mluvit jako o demografické katastrofě. Tu nezapříčiňuje pouze nízká porodnost, ale také velký odliv obyvatelstva do jiných zemí. Pokud nemá být ohrožen chod země, musí se zařídit co největší podpora všem žákům, aby v budoucnu mohl být každý z nich platným členem společnosti a nechyběli pracovníci na důležitých pozicích.

Aby se dostalo opravdu kvalitní péče pro každého jednotlivého žáka, včetně žáků nadaných, je důležité i vychovat si v zemi kvalitní učitele. Na ně jsou právě i díky žákům se speciálními potřebami kladeny čím dál větší nároky. I přesto ale v Maďarsku mají učitelé jedny z nejnižších platů v zemích OECD. [2] [10]

Z šetření OECD také vyplývá, že maďarští žáci končí v testech PISA pod OECD průměrem a dokonce dopadají hůře než čeští žáci. Přijde mi to překvapivé vzhledem k individuálnějšímu přístupu ke každému jednotlivci. Testy PISA zjišťují úroveň čtenářské, matematické a přírodovědné funkční gramotnosti patnáctiletých žáků ve tříletých cyklech. Pokaždé je jedna z uvedených oblastí hlavní a zbývající dvě vedlejší. [10]

Zhodnocení, potenciální inspirace

Maďarský systém podpory nadaných žáků je pevně legislativně ukotvený. Péče o nadané žáky, stejně jako o žáky s jinými specifickými potřebami, je ze zákona povinná. Až do roku 2028 také pro nadané žáky funguje Národní program pro talentovanou mládež, který slouží právě jako podpora péče o nadané hlavně z hlediska financí. V rámci tohoto programu probíhají i programy další, které nejsou tak dlouhodobé, ale většinou se zaměřují na odstranění specifického problému vzdělávání nadaných.

Kromě státní podpory funguje v Maďarsku také velmi mnoho nestátních organizací podporujících nadané žáky. Nejvýznamnější je Asociace maďarských organizací na podporu talentu - MATEHETSZ.

Všechny organizace a programy se také snaží cílit na to, aby celá společnost vnímala podporu nadaných žáků jako důležitou. Poté bude jednodušší nadané identifikovat, i s nimi pracovat.

Myslím si, že Česká republika by se v maďarském systému podpory nadaných žáků mohla inspirovat.

Důležité je, dle mého názoru, především legislativní ukotvení a následné zajištění velkého zdroje financí. Dále je pak velmi nutné téma prosazovat ve společnosti, poskytnout kvalitní přípravu učitelů a také zřídit akreditovaná talentová centra, ve kterých budou odborníci, kteří nadané identifikují a navrhnou pro ně co nejlepší přístup, aby se mohli rozvíjet.

Seznam použité literatury

- [1] Embassy of Hungary Pristina, URL: <https://pristina.mfa.gov.hu>, [2023-06-12].
- [2] Eurydice, European Commission, URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu>, [2023-06-12].
- [3] Euroskop.cz, URL: <https://euroskop.cz>, [2023-06-12].
- [4] Nemzeti Erőforrás Minisztérium, URL: <http://www.nefmi.gov.hu/main.php>, [2023-06-12].
- [5] A tehetség sokszínű! Tehetséghidak program, URL: <https://tehetseghidak.hu/sites/default/files>, [2023-06-12].
- [6] The Hungarian Genius Program - Tehetség, URL: <https://tehetseg.hu/en/hungarian-genius-program>, [2023-06-12].
- [7] The Hungarian Templeton Program - Wikipedie, URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/hungarian-templeton-program>, [2023-06-12].
- [8] Éva Gyarmathy. The gifted and gifted education in hungary. *Journal for the Education of the Gifted*, 36:19–43, 03 2013.
- [9] European Talent Centre, URL: <https://talentcentrebudapest.eu>, [2023-06-12].
- [10] OECD, URL: <https://www.oecd.org>, [2023-06-12].